

„Bachiana” de Cornel Țăranu - o creație a secolului XX

Mirela ȚÂRC PhD

University of Oradea

merceanmirela@yahoo.com

Abstract: “Bachiana” by Cornel Țăranu – a Creation of the New Millenium

Enrolled with the Romanian musical avant-garde of the second half of the 20th century through serial-modal language, Cornel Țăranu enters the new Millenium with an impressive symphonic creation both through the number of works composed and the diversity of themes approached. Thus, from 2005 to 2018, the composer has created no less than 14 symphonic works. Among them, some are proposing a sound in-course into the major themes of music culture and universal philosophy: Indian (“Sara-mandji”, 2008), Chinese in (“Yang and Yin”, 2013), western medieval (“Cantus Gemellus”, 2010), Re-naissance (“Diferencias”, 2010) and Baroque (“Bachiana”, 2016). Other themes are: homage in „Rimembranza” and the “Symphony da Requiem” composed in 2005 on the occasion of George Enescu's commemoration, „Heraldry” composed in 2014 and dedicated to the Romanian Academy on the occasion of the 150th anniversary of the country's service, „Memorial Symphony” -2010 dedicated to the memory of totalitarianism victims. The concert symphonic genre is present in the works dedicated to saxophonist Daniel Kientzy: SaxSynpho 2006, (Diferencias) Semper Idem- 2015. Archetypal or mod-ern composition techniques are reflected in the works HeteroSymphony 2014 and Jeux de Palindrom 2016.

“Bachiana” for orchestra has as its ideational core the fugue in C minor from “Wohltemperiertes Klavier”, notebook 1. The semantic levels of this reference are multiple because the work aims to ana-lyze and comment on the various reports of the musical text to the source of Bachian inspiration from the vision of an avant-garde composer who expresses himself in a postmodern context.

Key words: *Cornel Țăranu; Bachiana; contemporary Romanian music; avant-garde and musical postmodernism.*

Bachiana este o lucrare omagială compusă de Cornel Țăranu în 2016 și interpretată în primă audiență în 8 iunie, 2018 de către Filarmonica Transilvania dirijată de Cristian Mandeal. Are ca material inspirator *Fuga în do# minor* din *Wohltemperiertes klavier* volumul I, o fugă pe cinci voci, tritematică, a cărei complexitate este binecunoscută. Schema pe care o realizează compozitorul și muzicologul Dan Voiculescu în cartea sa *Fuga în Creația lui J.S. Bach* (Voiculescu, 2000, 245) ne înfățișează șase etape ale prelucrării tematice:

- I: Expoziția temei I;
- II: Contraexpoziția temei întîi T1;
- III: Expoziția temei secunde T2;
- IV: Expoziția temei terțe T3;
- V: repriza tonală a celor trei teme; T1/T2/T3
- VI: repriza finală

Cornel Țăranu utilizează, de asemenea, în lucrarea sa, șase citate bachiene orchestrate, intercalate între „comentariile” variațional dezvoltătoare asupra temelor proprii:

- Expoziția fugii măs. 11-28 (în fugă măsurile 11-16)
- Fragment din contraexpoziție măs 65 – 88 (în fugă, m. 17-31)
- Fragment de repriză tonală măs 182-193, (în fugă, m. 73-84)
- Fragment din evoluția expoziției III, măs- 254-261 (în fugă, m. 66-72)
- scurt fragment din repriza finală, măs 276-285 (în fugă, m. 94-103
- finalul stilizat și esențializat armonic în caracter de coral m. 336-345 (finalul fugii transformat + coda, măs. 94-115)

Utilizarea celor șase citate din fiecare segment reprezentativ al fugii originare reprezintă o asumare conștientă a structurii unei forme strict organizate în corpusul unei forme de sonată monopartită cu variațiuni libere pe trei teme, așa cum își construiește compozitorul această lucrare, asemănător fugii bachiene.

Ca atitudine estetică, utilizarea citatului este o raportare de tip meta, o meditație la capodopera bachiană, utilizată aici sub forma unei „felii de natură” sau de „artă” pe care compozitorul C. Țăranu o integrează în „corpul” propriei dramaturgii sonore. Este o atitudine postmodernă a unui compozitor care se consideră în avangarda modal serială. Identificăm aici ceea ce Anatol Vieru numește „arta care folosește ghilimele... arta care ia ca obiect arta....” (Vieru 1994, 141) sau ceea ce Irinel Anghel numește privirea „de deasupra a unui obiect sonor decontextualizat, ce se metamorfozează prin recontextualizarea înnoitoare” (Anghel, 1992/3, 88).

Despre funcția citatelor în această creație, C Țăranu ne-a mărturisit:

Citatele reprezintă un fel de lumi paralele la care ne raportăm în sensul că, pe de o parte muzica lui Bach citată destul de exact, uneori e întreruptă de comentariul lumii de azi. [...] muzica mea este inspirată din nucleul tematic al fugii, un nucleu care prin adăugare ajunge la 12 sunete. Citatele bachiene sunt doar niște tăieturi, niște hașurări, dar ele au fost să spunem sursele de inspirație ale unei muzici proprii.

Convorbire cu compozitorul în luna octombrie 2019

La baza discursului simfonic se afla trei motive generatoare tematice expuse într-o introducere ce include și citarea expoziției temeii întâi a fugii bachiene:

Prima rostire tematică A, este un monolog (la unison) realizat pe sunetele temeii fugii în do diez minor, care prin acumulare de sunete, dezvoltă un discurs muzical aflat într-un proces de metamorfoză continuă.

Fig.1, numai v- cel și cbas, pg. 1 măs 1-7

Cea de-a doua temă motivică B, alcătuită din terțe mici și secunde mari formează un desen melodic ciclic prezent și în celelalte lucrări simfonice. Este în mare parte intonată de către alămuri, sonoritate care-i conferă un caracter triumfal, maiestuos.

Fig.2, măs 7-8-9 numai cornii

Ce-a de-a treia rostire tematică C, derivă din cromatizarea și transformarea temeii secunde.

Fig. 3 măs. numai trompeta

Am întrebat compozitorul dacă cumva filiatia temeii a doua se găsește în introducerile simfoniilor todutiene sau dacă s-a gândit să introducă o aluzie la faptul ca Toduța a fost unul dintre cei mai importanti cercetatori bachieni.

DEZVOLTARE

⊕

Var.4 <i>piu mosso</i>	Bach: <i>Molto moderato</i>	Var. 5	Var. 6	Var.7 <i>piu lento</i>	Bach
A	T1/T2/T3	C-B	D	B-C	T1/T2/T3
	Citat 3		B.A.C.H.		Citat 4
175-----182	183-----193	194-----215	216-----237	238-----253	254-----261

REPRIZA (SINTEZĂ)

Var 8	Bach	var 9	var 10	Bach	Coda
A-B-Cv	T1/T2/T3	D/C/B	Av	coral	A
	citat 5			citat 6	Count Bassie
262-----276	277-----285	286-----301	302-----331	336-----345	346-----final

Putem afirma că intențiile atitudinile, dramaturgia sonoră creată în Bachiana pot fi încadrate deopotrivă atât în tipologia modernului cât și a postmodernului.

În loc de concluzii exemplificăm câteva aspecte:

A. Încadrarea în tipologia modernului este posibilă prin scriitura serial- modală și temele de expresivitate atonală:

- elemente de tehnică/componistică aparținând unei gândiri seriale prin: transpoziții, inversări, recurențe, simetrii permutări ale motivelor tematice cum ar fi: tema A în figurații conținând sunete transpuse, permutate, în desene melodice, oscilatorii cu adăugare progresivă de sunete, și în imitație.

The image shows a musical score for three instruments: Violin (V-le), Cello (Celli), and Contrabass (Cb). The score is written in a single system with three staves. The first measure has a large '3' above it. The second measure has a '2' above it, and the third measure has a '3' above it. The fourth measure has a 'pizz.' marking above it. The fifth measure has a 'pizz.' marking above it. The sixth measure has a 'pizz.' marking above it. The score ends with a double bar line.

Fig.5, mäs. 34-41

- utilizarea totalului cromatic;
- utilizarea sunetelor melodiei pe verticala armonică;
- stretti- cu efect de geometrizare a sintaxei sonore;

Tema A, intrări în stretto a formulelor melodice permutate, „rostogolite” răsturnate, cu evoluție ascen-dentă la viori, viole și descendentă la violoncel, contrabas, cumulate în structuri acordice de sinteză pe verticală a elementelor desfășurate melodic.

Fig. 6, mäs. 89-95

- efecte coloristic-timbrale realizate prin tehnici instrumentale extinse. Texturi aglomerate cu-prinzând pedale scriitură în stretto, efecte de glissando pe coardele pianului, ostinatouri pe formule liber repetitive, glissando arcuit la coarde, sunete cu aer la alămuri;

Fig. 7, mäsura 327, coardele și pianul

B. Încadrarea în tipologia postmodernului este posibilă datorită unor date de interpretare a textului muzical aparținând contextului stilistic contemporan.

Unul dintre procedeele identificabile este recontextualizarea citatului de istoric. Întâlnim în această lucrare citate baroce orchestrate, deci reconfigurate sonor, incluse în țesătura muzicală contemporană. Simultanitatea temporală a două lumi sonore contrastante: felia de Baroc și comentariul contemporan pot fi caracterizate prin ceea ce Corin Braga numește „sincronie stilistică” adică utilizarea aluziilor culturale, citatelor, pastişelor, parodiei, „revizitând operele trecutului” (Braga Corin, 1999).

Fig.8, măs. 65-71 tema A combinată cu tema fugii : cornii și tontonul

- Configurarea unei forme discontinue, fragmentate datorită citatelor, ele însele fragmente ale unei capodopere, se încadrează în ceea ce Ihab Hassan Mircea Cărtărescu, (1999) Joseph Kramer (2002) consideră printre caracteristicile de bază ale postmodernismului și anume fenomenul *fragmentării*.
- Privirea ironic detașată o întâlnim în aluzia la prelucrările jazzistice prezentă în prelucrările temei B (un nucleu jazzistic) ”Obsesia postmodernismului este una recuperatoare, bizuită pe toleranța ironică și pe complicitatea subînțeleasă” Cărtărescu, 1999, 25).
- Intratextualitatea- o altă caracteristică importantă, este bazată pe tehnica introducerii de semnificații în țesătura textului muzical. În măsura 216 compozitorul ne introduce un al patrulea motiv tematic, melograma BACH pe un desen chiasmatic alcătuit din secunde mari la contrabas, pian și fagot precum și o evoluție înspre ipostaza verticalizată în cluster. Melograma nu este însă fidelă. Reconfigurarea secundelor mici în secunde mari reprezintă o reinterpretare a acestei silabe muzicale celebre, dinspre cromatic înspre diatonic, dinspre tensiune înspre rezolvare, dinspre privirea gravă înspre cea jucăușă.

Fig. 9: măs. 7-9 după reper 21

Atitudinea ludică apare în finalul jazzistic al simfoniei, În contrast cu gravitatea coralului bachian final, solemn măreț impresionant compozitorul introduce un scurt comentariu al temei A și un motiv la pian notând în subsolul partiturii cuvintele *à la Count Bassie*. O semnătură personală ludică ce ne oferă o cheie de interpretare a sensurilor lucrării.

Fig.10 finalul *à la Count Bassie*.

„Spiritul ludic, bucuria jocului, dorința de amuzament, amestecul de stiluri, miscelaneul ... utilizarea frecventă a pasișei, parodiei, citatului ascuns, aluziei și a altor forme de intertextualitate, relativizarea normelor și canoanelor” (Grati. A, 2013-2016, 17,) sunt de asemenea caracteristici ale creației postmoderne literare ce pot fi identificate și în muzică (vezi Kramer. J., 2002)

Prin toate aceste atitudini noi, creative prezente în Bachiana, compozitorul Cornel Țăranu își afirmă tinerețea spirituală și racordarea la *Zeitgeist* (Spiritul timpului) realizând o punte între modernitate și postmodernitate.

BIBLIOGRAFIE

- ANGHEL, Irinel, 1992. Considerații asupra conceptului de metamuzică (Considerations on metamusic concept) *Muzica Revue*, no. 3, București: Ed. Muzicală.
- ANGHEL, Irinel, 1997. *Orientări, direcții, curente ale muzicii românești din a doua jumătate a secolului XX*. București: Editura Muzicală.

- ANGI, Ștefan, 2014. *Cornel Țăranu- Mărturisiri mozaicate, studii, eseuri*. Cluj-Napoca: Editura Eikon.
- BANCIU, Gabriel - BANCIU Ecaterina, 2011. Echoes of Enescu Cornel Țăranu` s Rimembraza for orchestra. *Studia Musica*, vol. 56 nr. 2. Cluj-Napoca: Editura UBB University Press,
- BRAGA, Corin, 1999. *Postmodernismul literar românesc*. În volumul *10 studii de arhetipologie*. Cluj-Napoca: Editura Dacia.
- CĂRTĂRESCU, Mircea, 1999. *Postmodernismul românesc*. București: Editura Humanitas.
- COSMA, Viorel 2009. Lexicon, articolul Cornel Țăranu, în *Muzicieni din România*. București: Editura Muzicală.
- DAVID, Cleopatra, 2012. În momentul în care reușești să transmiți emoție, ai rezolvat esențialul, interviu cu maestrul Cornel Țăranu. *Actualitatea Muzicală* nr. 2, București: Editura Muzicală.
- GRATI, Aliona, 2016. *Fenomenul literar postmodernist*. Chișinău, Republica Moldova: Universitatea Pedagogică de Stat Ion Creangă.
- HASSAN, Ihab, 1987. *The Postmodern Turn. Essays in Postmodern Theory and Culture*. Ohio: Ohio State Univ. Press,
- KRAMER, Jonathan. 2002. The Nature and Origins of Musical Postmodernism. în *Postmodern Music/Postmodern Thought*, editat de Judy Lochhead și Joseph Aunder, pp.13–26. New York: Routledge.
- MERCEAN-ȚĂRC, Mirela, Cornel Țăranu-The symphonies of the New Millenium part I Programmatic and orchestral works. *Artes Journal of Musicology*, DOI: 10.2478/ajm2020.
- MERCEAN-ȚĂRC, Mirela, 2008. *Articularea formei în simfoniile compozitorilor clujeni (The articulation of the form in the symphonies of the composers from Cluj-Napoca)*. Oradea: Editura Universității din Oradea.
- POPESCU, Ana-Alexandra, 1978. *Elemente de limbaj muzical în simfonismul lui S. Toduță*. Lucrare de licență, litografiat , București: Conservatorul Ciprian Porumbescu
- ȚĂRANU, Cornel. 2005. Imaginea actuală a creației enesciene. *Memoria – revista gândirii arestate*, nr. 53 4/2005 <http://www.revistamemoria.ro/imaginea-actuala-a-creatiei-enesciene/> accesat în 20 nov. 2019
- VIERU, Anatol, 1994. *Cuvinte despre sunete (Words about sounds)*. București: Editura Cartea Românească.
- VOICULESCU, Dan. 2000. *Fuga în creația lui J.S. Bach*, București: Editura Muzicală.